PAŃSTWOWY TEATR ZIEMI KRAKOWSKIEJ
IM. LUDWIKA SOLSKIEGO W TARNOWIE

Dyrektor Teatru:
KAZIMIERZ BARNAŚ

ALEKSANDER FREDRO

ŚLUBY PANIEŃSKIE

Komedia w 5 aktach, wierszem

PROGRAM Nr 54

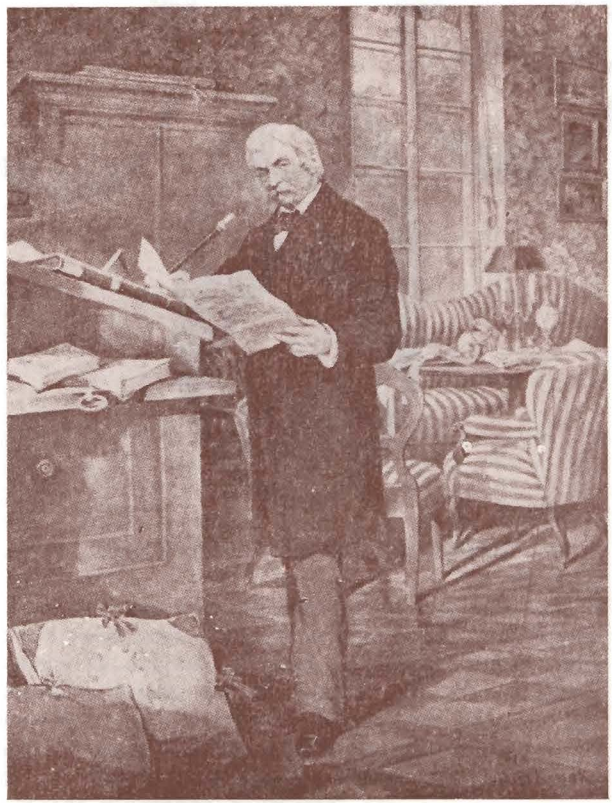

ALEKSANDER FREDRO

Akwarela Juliusza Kossaka z r. 1884 — oryginał znajduje się w Muzeum Narodowym w Warszawie

Rysunki kostiumów: ZDANA JASIŃSKA

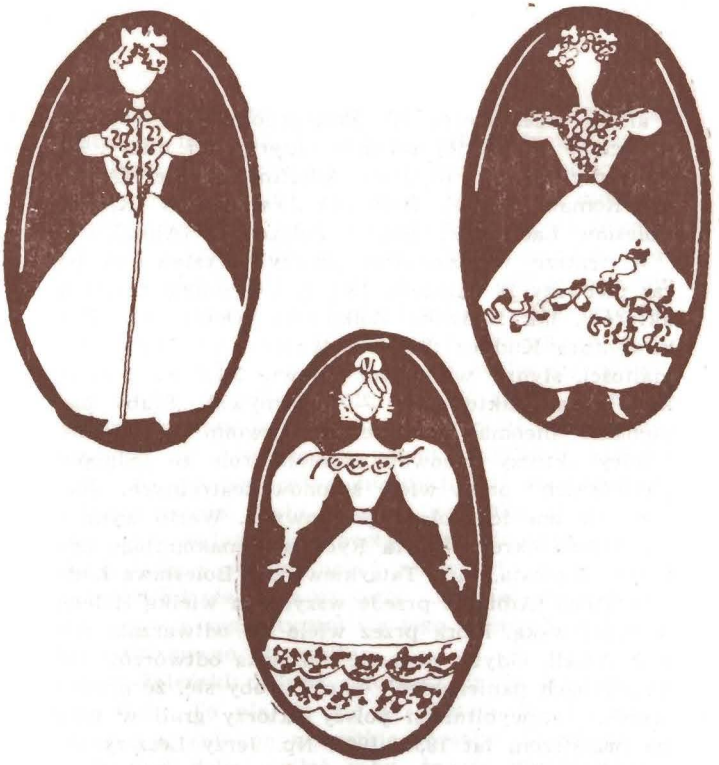

„ŚLUBY PANIEŃSKIE" NA SCENIE

Pierwszy rzut komedii powstał na przełomie 1826/27 roku i nosił tytuł „Nienawiść mężczyzn". Fredro wykończył ją dopiero w sześć lat później (1832). Prapremiera odbyła się 15 lutego 1833 r. na scenie lwowskiej pt. „Magnetyzm serca". Ta pogodna komedia, poruszająca zawsze aktualny problem miłości, spotkała się od razu z nader przychylną oceną prasy a przede wszystkim z gorącym przyjęciem ze strony publiczności. I powędrowała przez wszystkie teatry polskie.

„Śluby panieńskie" początkowo grywano w ubiorach i dekoracjach współczesnych. Po raz pierwszy komedię tę spróbowano zagrać w kostiumach historycznych w r. 1893 na scenie krakowskiej (innowację tę wprowadził znany reformator teatru — wybitny reżyser i dyrektor teatru — Tadeusz Pawlikowski). O popularności „Ślubów panieńskich" świadczy fakt ciągłego utrzymywania się w repertuarze różnych teatrów. Historycy teatru obliczyli że np. na scenie lwowskiej grane były w latach 1833—1933 około 30 razy. Wiele z tych premier nie schodziło

z afisza przez szereg lat. Poszczególne role grywali na scenie lwowskiej wybitni aktorzy tej miary, co Wincenty Rapacki (Radost), Adolfina Zimajer (Aniela), Romana Popiel, Honorata Leszczyńska (Klara), Bolesław Ładnowski, Roman Żelazowski (Albin).

W teatrze warszawskim „Śluby" wystawiono po raz pierwszy 16 listopada 1834 r. z udziałem znanych aktorów, jak Ludwika Żółkowska (Dobrójska), Bonawentura Kudlicz (Radost). Warszawski Teatr Rozmaitości, słynny w drugiej połowie XIX w. z wielkich gwiazd aktorskich — utrzymywał „Śluby panieńskie" nieomal bez przerwy w swoim repertuarze. Wielcy aktorzy kreowali ulubione role ze „Ślubów panieńskich" przez wiele sezonów teatralnych. Stawały się one ich rolami popisowymi. Warto wymienić z tego okresu Józefa Rychtera, znakomitego odtwórcę Radosta, Jana Tatarkiewicza i Bolesława Ładnowskiego (Albin), i przede wszystkim wielką Helenę Modrzejewską, która przez wiele lat odtwarzała postać Anieli. Gdyby zestawić nazwiska odtwórców ról w „Ślubach panieńskich" — okazałoby się, że prawie wszyscy najwybitniejsi polscy aktorzy grali w nich na przestrzeni lat 1833—1966. Np. Jerzy Leszczyński rolę Gucia kreował bez mała 20 lat na scenach Krakowa i Warszawy. W tym tkwi tajemnica powodzenia „Ślubów panieńskich" i przyczyna nieustannego powracania na scenę. Nie tylko bawią i wzruszają swoim lekkim rysunkiem psychologicznym gier miłosnych i zalotów — dają równocześnie ogromne możliwości wykonawcom dzięki mistrzowsko zbudowanym rolom.

„Śluby panieńskie" w Krakowie po raz pierwszy odegrano 1 stycznia 1835 r. Premiera wywołała ożywioną dyskusję prasową. I tu, podobnie jak we Lwowie i Warszawie, poszczególne role „dziedziczyli" wybitni aktorzy, utrzymując komedię na scenie jako żelazną pozycję repertuaru. W XIX w. w teatrze krakowskim role w „Ślubach" odtwarzali aktorzy tej miary, co Honorata Leszczyńska, Maria Przybyłko (Klara), Wincenty Rapacki, Ludwik Solski (Radost), Roman Żelechowski (Albin) i Feliks Benda (Gustaw). Powodzenie „Ślubów" nie słabnie po dziś dzień — i jak w XIX w. obecnie również błyszczą obsady tej świetnej komedii od znanych nazwisk.

„Śluby panieńskie" doczekały się licznych omówień tak ze strony historyków literatury jak i krytyków teatralnych. Były różnie interpretowane i oceniane. Dla przykładu zamieszczamy dwa sądy: wybitnego historyka literatury i znanego krytyka teatralnego.

Juliusz Kleiner: „Romantyzm wraz z poprzednikiem swym, sentymentalizmem wyniósł na piedestał miłość potężną, bolesną, nieszczęśliwą, tragiczną. Przeciw temu Fredro czuł konieczność zaprotestowania: przecież miłość to radość życia. Więc pełnemu rozpaczy Gustawowi z „Dziadów" części IV przeciwstawił innego Gustawa, krewnego „Fircyka w zalotach", przemiłego szaławiłę, który kocha się na wesoło, bawi się i cieszy, nie daje się zrazić, przedsiębiorczo zmierza do zdobycia ukochanej i wieńczy swe starania powodzeniem, a nawet płaczliwej karykaturze kochanków sentymentalnych, Albinowi, pomaga do zwycięstwa. Było to więc wszystko antyromantyczne; a jednak, gdy poeta subtelnie malował budzenie się i wzrost uczuć miłosnych i gdy głosił teorię działania serca na serce, „magnetyzm serca" — szedł torem romantyzmu i z jego świata brał wdzięk poetycki swego utworu".

Boy-Żeleński: „Urok „Ślubów" działa zawsze niezawodnie. To nic, że się je obeszło ze wszystkich stron i opisało na wszystkie sposoby, że się je widziało od dziecka ileż razy, że się przeczytało — o zgrozo! — wszystko, co o nich wymędrkowano. Nie potrafiła zatłamsić tej sztuki cała nadbudowa jej komentatorów i apologetów, choć Bóg wie, że robili, co mogli „w tej mierze", mówiąc po fredrowsku; nie zaszkodziły pękate rozprawy o „Ślubach panieńskich" jako o „komedii narodowej"; nic — nawet nuda stu lat komentarzy — nie potrafi zniweczyć wrażenia lekkości, pełni, wdzięku. Bo minęło (jak ten czas leci) z górą sto lat (Boy pisał tę recenzję w roku 1936) od powstania „Ślubów"; od tego czasu ileż razy księżyc obrócił się złoty, regulując bicie panieńskich serduszek; zmieniły się wiele razy obyczaje, konwenanse, mody, style teatralne, odpadły całe pokłady tynku, jakimi starano się niekiedy powlec tę komedię. Jest ona dzisiaj dla nas czystszą formą niż kiedykolwiek, słucha się jej prawie muzycznie, niby jakiej opery Mozarta.

Ten sposób słuchania wskazywałby konieczność pewnych warunków interpretacji. Każda rola jest tu jak gdyby partią wokalną; sceny zbiorowe układają się w tercety, kwartety, słowo staje się materiałem ekspresji muzycznej".

M. S.

ALEKSANDER FREDRO

ŚLUBY PANIEŃSKIE

CZYLI

MAGNETYZM SERCA

Komedia w 5 aktach, wierszem

O s o b y:

Pani Dobrójska	IRENA WISŁOCKA
Aniela	IRMINA BABIŃSKA
Klara	ZDZISŁAWA BIELECKA
Radost	JAN MĄCZKA
Gustaw	ANDRZEJ WRONA
Albin	ALEKSANDER SOKOŁOWSKI
Jan	* * *

Scena na wsi w domu Pani Dobrójskiej

Reżyseria:
JOLANTA ZIEMIŃSKA

Scenografia:
ZDANA JASIŃSKA

Asystent reżysera:
ZDZISŁAWA BIELECKA

Kierownik literacki:
MARIAN SIENKIEWICZ

PREMIERA DNIA 14 LIPCA 1966 R.

ALEKSANDER FREDRO

Już prawie 150 lat trwa żywot sceniczny dzieł Aleksandra Fredry — twórcy oryginalnej komedii polskiej. Komedie jego znalazły trwałe miejsce w repertuarze narodowym — realizowane są z niesłabnącym powodzeniem przez polskie teatry różnego typu. Wykonawcami niezapomnianych ról z teatru Fredry byli w dziejach sceny polskiej najwybitniejsi aktorzy.

Aleksander Fredro debiutuje w 1817 r. „Intrygą na prędce" w teatrze lwowskim, na kilka lat przed wystąpieniem Mickiewicza. Twórczość autora „Zemsty" przypada na schyłek polskiego sentymentalizmu i pseudoklasycyzmu, trwa w okresie wielkiego rozkwitu romantyzmu, kończy się zaś wraz z pierwszymi publikacjami pozytywistów.

Biografię literacką Fredry nie wyznaczają jednak hasła i postulaty romantyzmu. Nie podejmuje autor „Dam i huzarów" wielkiej narodowej problematyki jak na przykład Mickiewicz czy Słowacki. Fredro zajmuje odrębną postawę literacką, różniącą go diametralnie od współczesnych mu autorów. Odrębność jego postawy literackiej określiło m.in. pochodzenie (terytorialne), wychowanie, konstrukcja psychiczno-intelektualna, jak i klimat środowiska galicyjskiego w którym żył i tworzył. Rezygnując z wielkiej problematyki politycznej zajął się zagadnieniami społecznymi i obyczajowymi, jak i ukazaniem bogactwa psychiki ludzkiej w różnych uwarunkowaniach sytuacyjnych.

W bogatej spuściźnie literackiej Fredry można bez trudu wyśledzić te momenty, które łączą go poprzez pewne zagadnienia, z romantyzmem, jak też z oświeceniem. O ile związki z romantyzmem mają charakter raczej polemiki, niż afirmacji, to podejmowanie problematyki społecznej, atmosfera ideowa i konstrukcja postaci w części jego utworów, wskazują na zbieżności z założeniami typowymi dla komedii polskiego oświecenia. Bo przecież w jakimś sensie Fredro podjął i w sposób oryginalny zrealizował założenia komedii stanisławowskiej, której dorobek i znaczenie reprezentują takie nazwiska, jak Bohomolec, Czartoryski, Zabłocki czy Bogusławski.

A teraz przypomnijmy w skrócie, bogate życie i dorobek Fredry. Urodził się w 1793 r. w Surochowie w ziemi jarosławskiej (zabór austriacki), umarł we Lwowie w 1878 r. Pochodził z zubożałej rodziny szlacheckiej, którą jego ojciec, Jacek Fredro dzięki umiejętnościom gospodarskim „przesuwa" w szeregi arystokracji galicyjskiej, koronując nazwisko tytułem hrabiowskim. Młody Fredro otrzymawszy jedynie domową edukację (bardzo mierną) wstępuje w 1809 r. do armii Księstwa Warszawskiego, odbywa kampanię 1812 r. i dostaje się do niewoli w czasie wyprawy rosyjskiej Napoleona. Po ucieczce z niewoli rosyjskiej podąża znowu do szeregów wojsk napoleońskich, biorąc udział we wszystkich wielkich bitwach aż do abdykacji Napoleona w 1814 r. W tymże roku przebywa w Paryżu, odwiedzając często teatry paryskie, w których ze szczególną przyjemnością ogląda komedie i wodewile. Po powrocie do kraju osiada w swoim majątku Beńkowa Wisznia, przebywając też często we Lwowie. Rozpoczyna działalność literacką, która obejmuje nie tylko utwory sceniczne, ale też poezje. W 1824 r. wyjeżdża do Włoch (styka się tu z teatrem i twórczością wielkiego komediopisarza Goldoniego, żyjącego w XVIII w.). Podróż ta związana była z przeżyciami miłosnymi poety, który starał się przez długi czas o rozwód dla ukochanej kobiety — Zofii z Jabłonowskich Skarbkowej,

poślubiając ją wreszcie w 1828 r. Fredro przez pewien czas uczestniczy w galicyjskim tzw. Sejmie Stanowym; bierze też udział w poczynaniach politycznych w okresie Wiosny Ludów, po czym rezygnuje z udziału w życiu politycznym i literackim, wycofując się w zacisze domowe.

Twórczość Fredry rozpada się na dwa okresy. Pierwszy obejmuje lata 1818—1835. Po roku 1835 Fredro na kilkanaście lat przerywa pisanie. Główną przyczyną był atak Goszczyńskiego zawarty w rozprawie „Nowa epoka poezji polskiej", a wymierzony w twórczość Fredry. W rozprawie tej Goszczyński niesłusznie zarzucał mu antynarodowy i kosmopolityczny charakter twórczości. Autor „Ślubów panieńskich" zaczyna na nowo pisać dopiero po r. 1850 (ale nie publikuje swych utworów) — okres ten nie przynosi już takich arcydzieł, jak lata przed 1835 r. mimo, że w tym czasie powstaje znakomity pamiętnik pisarza „Trzy po trzy".

Wracając do pierwszego okresu twórczości Fredry należy w nim wymienić dwa etapy. W pierwszym (lata 1818—1825) powstają m.in. takie utwory, jak „Pan Geldhab", „Mąż i żona", „Cudzoziemczyzna", „Damy i huzary", „Odludki i poeta". Szczytowe zaś osiągnięcia poety rodzą się w drugim etapie tzn. w latach 1831—1835. Przynosi on takie komedie, jak „Pan Jowialski", „Śluby panieńskie", „Zemsta" i „Dożywocie".

M. S.

Z-ca Dyrektora:
EUGENIUSZ KAPRALSKI

Kierownik techniczny:
CZESŁAW PUKA

Kierownik pracowni scenograficznej:
ANTONI REISING

Koordynator pracy artystycznej:
DANUTA NOWAK

Inspicjenci:
HALINA MILLER
ALEKSANDER SOKOŁOWSKI

Suflerzy:
ZYGMUNT BAŁUT, JERZY BARAN

Elektrycy:
ZBIGNIEW CIOCHOŃ, MARIAN WALASZCZYK
ANTONI KAMIŃSKI, BOLESŁAW MICHALSKI

Radioakustyk:
JAN NOWICKI

Prace krawieckie:
damskie: ADELA RICHTER, JANINA SMULSKA
męskie: TADEUSZ KUTA, EUGENIUSZ PECKA

Prace stolarskie:
WŁADYSŁAW SYSŁO, JÓZEF MAŁEK

Prace malarskie:
KAZIMIERZ SOBUSIAK

Prace fryzjerskie:
MARIA CIOCHOŃ, WŁADYSŁAWA PĘKALA

Rekwizytorzy:
JÓZEFA NIEDZIELKO, DANUTA PIEPRZYCKA

Brygadier sceny:
FRANCISZEK KOKOSZ

Brygadier sceny objazdowej:
WOJCIECH GRABOWSKI

Adres Teatru: Tarnów, ul. Mickiewicza 4
Telefony: Centrala 22-53; Organizacja widowni 24-77

W REPERTUARZE TEATRU:

DANIEL DEFOE

ROBINSON KRUZOE

WACŁAW KUBACKI

RZYMSKA WIOSNA

W PRZYGOTOWANIU:

HENRYK SIENKIEWICZ

POTOP

JULIUSZ SŁOWACKI

MAZEPA

WILIAM INGE

AUTOBUS DO MONTANY

Druk. Tarnów 1688-66 3.000 T-20-727

Cena zł. 2.50

Surochów k. Jarosławia. Ruiny pałacu w którym urodził się Aleksander Fredro *Fot. Z. Postępski*